

GEOLOGŲ KALBA

Tai, kad rašoma kita, ypač plačiau pasaulyje vartojama kalba, nėra nieko blogo. Priešingai, kiekvienas tyrinėtojas, mokslininkas ar jų grupės nori, kad tyrimų rezultatai būtų kuo greičiau skelbiami spaudoje, žinomi pasaulyje. Tačiau ne visada. Tikriausiai vyresnieji amžiumi kolegos prisimena palyginti nesenus sovietinius laikus, kai daugumą geologinių tyrimų ataskaitų, disertacijų, mokslinių straipsnių tekdavo rašyti rusų kalba. Iš vienos pusės, tai buvo susiję su valdžios pastangomis totaliai kontroliuoti skleidžiamą informaciją, iš kitos – daliniu pavaldumu „sajunginėms“ struktūroms. Kad sėkmingai funkcionuotų to meto valstybinė cenzūra ir įvairūs institucijų „specskyriai“, buvo reikalaujama daugumą raštų rašyti rusų kalba. Galbūt tai mažiau vargino tik lituanistinius mokslus ir vietinę žiniasklaidą, tačiau geologai nuo to nemenkai nukentėjo, ypač kalbos kultūros ir terminijos atžvilgiu. Tuo labiau, kad beveik visi geologinių studijų vadovėliai taip pat buvo rusų kalba, niekas nesiryžo jų verstį į lietuvių kalbą.

Tad lietuviškos geologų kalbos likimas didele dalimi priklausė nuo aukštųjų mokyklų dėstytojų, kurie gyva lietuvių kalba skaitė paskaitas, vedė pratybas ir praktikas, vadovavo referatų, kursinių ir diplominių darbų rengimui. Kita sfera, kur buvo daugiau ar mažiau ugdoma sava profesinė kalba ir terminija – tai reti geologų moksliniai straipsniai žurnaluose „Geologija“, „Geografija“, „Geografijos metraštis“, mokslo populiarinimo knygos, straipsniai žurnaluose „Mokslas ir gyvenimas“, „Mūsų gamta“ ir kituose, geografijos vadovėliai vidurinėms mokykloms, viena kita iš rusų kalbos versta mokslo populiarinimo knyga (apie ugnikalnius, žemės drebėjimus ir pan.). Šiandien tenka džiaugtis, kad nemažas būrys geologų ir geografų domėjosi geomokslų kalbos kultūros ir terminijos klausimais, aptarinėjo juos spaudoje, rengė žodynus. Jie minimi ir šiame „GA“ numeryje Vilniaus universiteto profesoriaus Juozo Paškevičiaus straipsnyje. Pirmiausia tai Vytautas Gudelis, Alfonsas Basalykas, Eduardas Vodzinskas, Vytautas Vonsavičius,

Vytautas Narbutas, Alfonsas Kondratas, Česlovas Kudaba, Augustinas Linčius ir kiti. Kas labai smagu – geologams tuomet nemažai talkino ir kalbininkai – Jonas Klimavičius, Pranas Gailiūnas, Jonas Žemaitis ir kiti.

Prieš 22 metus, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, situacija iš esmės pasikeitė: geologų raštuose įsitvirtino valstybinė lietuvių kalba. Kaip iš gausybės rago pasipylė mokslinės knygos (monografijos) gimtąja kalba, kurią daugiau ar mažiau „prižiūrėjo“ leidinių kalbos redaktoriai (tiksliau – kantriosios redaktorės), redkolegijos ir jų vadovai. Štai tada ir pajutome, kad labai stinga naujų geologinių terminų žodynų, kurie, deja, pasirodė šiek tiek vėliau, jau pasibaigus monografijų leidybos bumui. Tačiau dabar jie puikiai tarnauja ir dar daug metų tarnaus šalies geologų ir geografų bendruomenėms, ypač vis labiau įsigalint anglų kalbos vartojimui. Dar neišsigydžius nuo rusų kalbos įtakos bendrajai kalbos kultūrai, pajutome klastingą anglų kalbos, elektroninio žargono ir „šveplavimo“ poveikį. Šiame „GA“ numeryje spausdinamas Vilniaus universiteto Lituanistinių studijų katedros dėstytojos Elvyros Kutanovienės įdomus straipsnis apie dabartinę geologinių raštų kalbą, jos šiandienines, dažnai tradicines bėdas. Hidrogeologų kalba ir terminija aptariama žinomų mokslininkų, Vilniaus universiteto profesorių Vytauto Juodkazio ir Algirdo Klimo straipsnyje.

Jau keleri metai, kai mokslininkų kvalifikaciniai reikalavimai mokslinius straipsnius skatina rašyti anglų kalba ir skelbti tarptautiniuose žurnaluose, o knygas leisti pasaulyje pripažintose leidyklose. Tikėkimės, kad toks „lazdos perlenkimas“ tėra laikinas, ir mokslinės publikacijos gimtąja kalba dar susilauks deramo įvertinimo. Dabar belieka nenuleisti rankų ir rašyti rašinius geologijos temomis į daugelio mūsų skaitomus „Geologijos akiračius“, „Mokslą ir gyvenimą“, „Mokslą ir techniką“, leidyklos „Versmė“ leidžiamą straipsnių ir monografijų seriją, skirtą lokaliems (Lietuvos valsčių) tyrimams, taip pat rengiant memuarines, mokslines ir mokslo populiarinimo knygas bei kitus leidinius.